

2.4. FLAMINGANT OMDAT IK SOCIALIST BEN

Wouter STEENHAUT
Geert VAN GOETHEM

Hendrik Fayat (geboren op 28 juni 1908 te St.-Jans-Molenbeek is de zoon van een socialistische bediende uit Brussel en kleinzoon van een Westvlaams landbouwer. Hij bracht zijn jeugd door in het bruisende Brussel van het begin van deze eeuw, afgewisseld met lange zomerse verblijven op het Vlaamse platteland. Zijn politieke activiteiten startten als militant van de Socialistische Jonge Wacht. Toen al legde hij de klemtonen die de rest van zijn loopbaan zouden beheersen ; enerzijds een fundamenteel democratische houding, weg van elk politiek extremisme en anderzijds een bewuste beklemtoning van zijn identiteit als Nederlands-

talig Brusselaar. Flamingantisme en democratisch socialisme waren sindsdien de konstanten die zijn handelen bepaalden.

Als jong intellectueel kreeg Hendrik Fayat al snel de gelegenheid om binnen de BWP op de voorgrond te treden. In 1937 was hij verslaggever op het eerste Vlaams Socialistisch Kongres en vanaf 1938 publiceerde hij een reeks hoofdartikelen in het dagblad Vooruit, waaronder de serie; "De Vlaamse aktie moet zich op Brussel concentreren". Op professioneel vlak kwam hij na een kort verblijf aan de balie vanaf 1939 terecht op een aantal ministeriële kabinetten. Tijdens de tweede wereldoorlog verbleef hij vanaf 1942 in Engeland, waar hij o.a. juridisch adviseur was van het ministerie van buitenlandse zaken en vanaf 1943 kabinetschef van A.E. De Schrijver. Terug in België wilde hij aanvankelijk zijn loopbaan aan de balie verder zetten, maar in 1946 werd hij onverwachts verkozen tot BSP-volksvertegenwoordiger voor Brussel, wat hij tot 1971 zou blijven. Tussen 1957 en 1973 vervulde Hendrik Fayat verschillende ministeriële opdrachten, o.a. als minister van buitenlandse zaken. Vanaf 1961 was hij daarenboven hoogleraar aan de Nederlandstalige rechtsfakulteit van de Brusselse universiteit.

Hendrik Fayat is dus een bevoorrechte getuige van de houding van de socialistische partij tegenover de Vlaamse kwestie. Tussen 1937 en 1976 was hij een vurig verdediger van de Nederlandse taal en de Vlaamse kultuur binnen de socialistische beweging. We spraken met hem over een halve eeuw Vlaamse Socialisme.

Bij het uitbreken van de tweede wereldoorlog waren de Vlaamse socialistinnen binnen de BWP volop aan het bouwen aan een eigen identiteit. Wanneer is dit bewustwordings proces volgens U gestart?

De aanzet werd ongetwijfeld gegeven door de socialistische studenten, die als eersten de noodzaak voelden aan eigen verenigingen voor Vlamingen. De Vlaamse Federatie van Socialistische Studenten werd opgericht in 1931, onder impuls van Jef Rens en Maurits Naessens. Naast hen speelden ook Frans Tielemans en ikzelf hierin een aktieve rol. De Vlaamse socialistische studenten hadden ook een eigen maandblad, "Menschen", dat gedurende een korte periode, onder invloed van de Groot-Nederlandse gedachte, fuseerde met het blad van onze Nederlandse zustervereniging.

Was dit een eerder marginaal initiatief, of konden de socialistische studenten toch rekenen op steun binnen de socialistische beweging?

Sommigen, zoals een Dore Smets, de toenmalige voorzitter van de Algemene Centrale, voelden er veel voor, zonder daarom echt aftief mee te werken. Maar de algehele solidariteit tussen Vlaamse en Waalse arbeiders bleef toch het centrale gegeven. De ontluiking van een Vlaamse socialistische beweging werd geremd door de vrees dat het socialisme in Vlaanderen zou gemarginaliseerd worden door het machtige katholieke blok.

Maar toch ontwikkelde het Vlaamse socialisme in de jaren dertig geleidelijk een eigen identiteit.

Dat was nog het best te merken bij de jeugdbewegingen en in de eerste plaats bij de Arbeidersjeugd, de AJ, gedragen door figuren

als Gust De Muynck, Cyriel de Swaef en Tuur de Sweemer. Het was een nogal elitaire organisatie die aansloot bij de terug-naar-de-natuur beweging, die vooral in Germaanse landen opgang maakte. Dat bestond langs Franstalige kant niet. Daarnaast was er natuurlijk ook de Anti-Oorlogsliga, met een sterk pacifistisch karakter en pleidooien voor eenzijdige ontwapening en neutraliteit. Ook dat was typisch Vlaams, in franstalige kringen sloeg die pacifistische gedachte veel minder aan, wat zich trouwens doorzet tot vandaag. De huidige vredesbeweging is ook vooral een Vlaamse aangelegenheid.

En ten slotte mogen we ook de figuur van Hendrik de Man en het Plan van de Arbeid niet vergeten. De Man is langs Franstalige kant nooit volledig aanvaard, "he was not one of them", en ook zijn Plan genoot niet de volledige steun van de Franstalige leiders. De massameetings voor het Plan waren trouwens haast uitsluitend een Vlaamse zaak. Jonge mannen zoals Rens en Naessens hebben hier de gelegenheid gekregen volledig op de voorgrond te treden en brachten natuurlijk hun Vlaams verleden uit de studentenbeweging mee.

Het Vlaams Kongres van maart 1937 wordt dan de bevestiging van een groeiend zelfbewustzijn.

Het Vlaams Kongres is er gekomen vanuit het bewustzijn dat we als Vlaamse socialisten heel wat te bieden hadden, dat we grote mannen vooruit konden zetten: Vermeylen en Huysmans, maar ook Willem Pée, Ger Schmook, Julien Kuypers, Raymond Herreman, prof. Blankaert...

Maar heeft dit kongres ook echt invloed gehad ; was het niet meer een elitaire aangelegenheid ?

Het kongres was elitair, maar heeft zeker ook een reële impact gehad via zijn besluiten, die voorzagen in de oprichting van een Vlaams Socialistisch maandblad, Leiding, en de organisatie van een guldensporenherdenking. En het is daar geweest, op die vieringen te Kortrijk in 1938 en vooral 1939, dat er een echte doorbraak is geweest van het Vlaams bewustzijn bij de socialisten. Ik kan dat nog het best illustreren met de volgende anekdote: Jef Van Hoof, die de leiding had van het koor en het orkest, zette na afloop van het vastgelegde programma onverwacht de Vlaamse Leeuw in en heel die massa zong entoesiast mee. Dat was bij mijn weten de eerste keer dat een socialistische manifestatie besloten werd met de Vlaamse Leeuw, een uniek en ontroerend moment. Het Vlaams bewustzijn was wel degelijk aanwezig, in alle lagen van de socialistische beweging. Zowel het kongres van 1937 als de daarop volgende guldensporenherdenkingen waren duidelijk meer dan een defensieve zet vanwege een paar geïsoleerde leiders tegen de Vlaamse Concentratie, zoals nogal eens beweerd wordt.

Maar dan is de oorlog gekomen en hoewel de illegale BSP in feite gefederaliseerd was en het federalisme aanvankelijk ook opgenomen was in het programma voor onmiddellijke actie, geven de eerste naoorlogse jaren toch het beeld van een sterk unitaire BSP.

Over wat hier in België in de illegaliteit gebeurd is kan ik me niet uitspreken, ik zat op dat moment in Londen. Het is duidelijk dat de oorlog heel het proces van Vlaamse bewustwording, waarover we het daarnet hadden, met decennia vertraagd

heeft. De politieke en economische problemen van de onmiddellijke naoorlogse periode eisten alle aandacht op. We konden het ons niet veroorloven de eendracht binnen de socialistische beweging in zulke moeilijke omstandigheden in gevaar te brengen.

Tot ongeveer 1960 legde de BSP weinig Vlaamse aksenten, hoewel in 1945 wel het Vermeylenfonds werd opgericht, dat zich in een zekere politieke belangstelling kon verheugen, maar dat toch nooit een echt grote groep heeft kunnen aanspreken.

In 1951 is er dan ook het Tweede Vlaams Socialistisch Kongres geweest, te Mechelen, maar de geschiedenis hiervan toont aan hoezeer de Vlaamse socialisten bekommerd waren om de eenheid binnen de beweging. Dit tweede Kongres moest immers al in 1949 te Gent zijn doorgegaan, maar uit schrik de Waalse kameraden, midden de Koningskwesitie, voor het hoofd te stoten werd het naar 1951 verschoven.

Het moeten voor U als socialistisch flamingant moeilijke tijden geweest zijn.

Ik ben verder mijn standpunten inzake de taalproblemen, vooral dan binnen de Brusselse situatie, blijven verdedigen. Ik heb me trouwens al herhaaldelijk afgevraagd hoe ik het uiteindelijk zo lang heb kunnen uithouden. Tot 1961 heb ik namelijk in Brussel geen last gehad met mijn Vlaamse aktie. Alles werd overschaduwd door de grote politieke, sociale en economische problemen. Pas met de oprichting van het FDF en de groeiende agressiviteit t.o.v. de Vlamingen te Brussel kreeg ik problemen met de Franstalige Brusselse socialist.

Maar ondertussen was U minister geworden, van 1957 tot 1958 minister van Buitenlandse Handel en vooral van 1961 tot 1965 minister-adjunkt van Buitenlandse Zaken in de regering Lefèvre-Spaak. U kreeg hiermee de gelegenheid te bewijzen dat men als minister toch Vlaming kan blijven, ook op Buitenlandse Zaken.

Ja, en aanvankelijk kreeg ik zelfs veel steun van Spaak, die mij volledig vertrouwde op buitenlands vlak. Ik heb met hem nooit een geschil gehad inzake buitenlandse aangelegenheden, sinds Vichy en Londen dachten we op dezelfde manier. De moeilijkheden zijn pas begonnen met de rechtzetting van de taalmistoestanden, waarin hij me aanvankelijk nog steunde, maar die hem uiteindelijk te ver gingen.

U bent er desondanks in geslaagd het evenwicht in het taalkader van de Belgische diplomatie te herstellen. De zgn. "Fayat-boys" zijn in dit verband de legende ingegaan.

Wat eigenlijk belangrijker was dan het kader was de wet op de taalrollen van 5 april 1962. Dat vergeet men soms. Deze wet heeft een blijvende betekenis omdat ze de diplomaten van de Nederlandstalige rol verplicht het Nederlands ambtsbehalve te gebruiken. De aanwerving van Nederlandstalige diplomaten zou weinig resultaat gehad hebben, indien niet tegelijk de interne verfransingsdruk werd geneutraliseerd.

Het is ook naar aanleiding hiervan dat Spaak reageerde. Hij riep me bij hem en vroeg uitleg over wat hij "mijn wet" noemde. Ik gaf hem de grondbeginselen, waarop hij reageerde "als ik het goed begrijp, volgt uit de toepassing van 'jouw' wet dat een ambassa-

deur, die op de Nederlandse rol staat, mij zijn verslagen in het Nederlands moet sturen". Ik antwoordde dat de wet dat inderdaad voorschreef. "Et tu trouves ça normal qu'un ambassadeur m'envoie à moi, le ministre des affaires étrangères responsable, un rapport dans une langue que je ne comprends pas !". Ik antwoordde hem dat zijn lot niets anders was dan dat van andere Nederlandsonkundige ministers, maar hij was niet te overreden. Dat aan de taal van de meerderheid van zijn landgenoten eindelijk de plaats toekwam die zij verdiende en wel tot in de als oninneembaar beschouwde burcht van de Belgische diplomatie, ging hem te ver. Dat had hij nooit verwacht en sindsdien had ik er een politieke vijand bij.

Vanaf toen begonnen ook de moeilijkheden binnen de Brusselse BSP-federatie, waarin de Vlaamse minderheid onder sterke druk kwam van de Franstaligen.

Het vrij aanzienlijke verlies bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1964 in de Brusselse agglomeratie werd door de Franstaligen uitgelegd als een reactie op de taalwetgeving van de regering Lefèvre-Spaak. Legrand, de invloedrijke voorzitter van de Brusselse mutualiteitsfederatie, Spaak en hun aanhangers dachten het tijd te kunnen keren door alle socialistische volksvertegenwoordigers van het arrondissement een verklaring te doen tekenen dat ze zouden opkomen voor het zgn. "liberté du père de famille" bij de keuze van de voertaal voor het onderwijs. Ik was de enige, op dertien volksvertegenwoordigers, die dit weigerde en vanaf dat ogenblik beschouwden de franstalige socialistische partijen mij als een lastpost, die men liefst wilde kwijtraken. Ze slaagden er bij de "poll" van maart 1965 in, mij van de vierde plaats naar de achtste te verdringen. Met Spaak, buiten "poll", aan het hoofd van de lijst stond ik negende, helemaal geen veilige plaats. Een aantal toegewijde vrienden onderkenden het gevaar en voerden een doeltreffende propaganda, waardoor ik voldoende voorkeurstemmen haalde om als laatste van de Brusselse socialistische lijst verkozen te worden, dank zij een gelukkige uitkomst van de provinciale apparentering.

We besteden zoveel aandacht aan uw persoonlijke situatie en de moeilijkheden binnen de Brussels federatie, omdat hier uiteindelijk toch de kiem ligt van de definitieve desintegratie van de BSP.

De manier waarop wij als Vlaamse socialistische partijen binnen de Brusselse federatie behandeld werden verwekte inderdaad heel wat ongenoegen in Vlaanderen. Daarnaast was er ook de groeiende drang naar federalisme vanwege de Franstalige socialistische partijen.

Als reactie hierop organiseerde de Vlaamse BSP op 14 en 15 oktober 1967 een derde Vlaams Socialistisch Kongres te Klemskerke, waarop de staatshervorming ter discussie stond. Politiek betekende dit kongres alleszins een steun voor de Vlaamse socialistische partijen te Brussel. De pogingen van Franstalige kant om mij politiek uit te schakelen werden door Lode Craeybeckx in zijn rede op dit kongres geschandvlekt als een politieke sluipmoord. Craeybeckx was trouwens een prominent verdediger van de Vlaamse strijd te Brussel. Hij heeft o.a. een belangrijke rol gespeeld bij de oprichting en de financiering van het Vlaams Onderwijscentrum, dat het Nederlandstalig onderwijs te Brussel moest helpen organi-

seren.

Klemskerke, de groeiende Vlaamse weerbaarheid en het optreden van het FDF waren natuurlijk niet van aard om de situatie binnen de Brusselse BSP te kalmeren. Het resultaat was uiteindelijk de splitsing van de federatie en een aparte Vlaamse Socialistische lijst bij de wetgevende verkiezingen van 1968.

Toen Henri Simonet in 1966 de gematigde Franstalige Joseph Bracops opvolgde, verdween elke matiging en werd een systematische campagne voorbereid om de Vlaamse socialistische leiders uit de weg te ruimen. De hetze nam zulkdanige proporties aan dat Frans Gelders, de Vlaamse voorzitter van de federatie, in 1967 ontslag nam. De "poll" voor de wetgevende verkiezingen van 1968 werd door de Franstalige socialisten gemanipuleerd, door de massale aanvoer van Franstalige gepensioneerden die bewerkt waren met etentjes die hen aan de vooravond van de voorverkiezingen werden aangeboden. En hoewel de Vlaamse partijgenoten hun best gedaan hadden om ons te redden, zakte Gelders naar de 9^e en ik naar de 11^e plaats. De sluipmoord had zich voltrokken. De verslagenheid langs Vlaamse kant was natuurlijk groot, maar na een laatste mislukte verzoeningspoging besloten we op 7 maart 1968 een aparte lijst in te dienen. We hadden slechts drie dagen om alle formaliteiten in orde te brengen, we beschikten niet over geld of infrastructuur, maar de geestdrift was groot en het lukte ons twee zetels te veroveren.

Vanwaar de naam "Rode Leeuwen" ?

Ik weet niet wie die naam uitgevonden heeft, maar hij werd wel onmiddellijk aanvaard en was bijzonder geschikt voor de bezielende verkiezingsveldtocht die we toen gehouden hebben.

De verkiezingen van 1968 betekenden wel de verdere afbrokkeling van de socialistische posities in Brussel.

Bij de verkiezingen van 1958 en 1961 haalde de BSP te Brussel 13 volksvertegenwoordigers. 1965 was al een zware klap met het verlies van 4 mandaten en in 1968 bleven er nog 4 Franstalige socialistische over, naast 2 Vlaamse.

De "fédération Bruxelloise" handelde vanuit de overtuiging dat ze de gunst van de Brusselse kiezer zou winnen door alle bonafide Vlaamse kandidaten te verwijderen. Wij daarentegen waren ervan overtuigd, en de uitslag van 1965 sterkte ons in die overtuiging, dat de Vlaamse socialistische kiezers in het Brusselse voor eigen, Vlaamse bewuste leiders wensten te stemmen. De uitslag van 31 maart 1968 was een bevestiging van onze stelling en een beschaming van de hunne. De Franstalige Brusselse socialistische federatie wenste het FDF te evenaren op het stuk van vlaamshaterij, ze verloren vier zetels, twee aan ons en twee aan het FDF !

De splitsing van de Brusselse BSP-federatie was de voorbode van de splitsing in de partij. Achteraf beschouwd heeft het nog verbazend lang geduurd eer die scheiding uiteindelijk voltrokken is.

Na 1968 is er de periode van het co-voorzitterschap geweest, dat gedurende een aantal jaren de eenheid heeft kunnen redden, maar vanaf 1976 is alles zeer vlug gegaan.

Op 19 juni 1976 was er het vierde Vlaams Socialistisch Kongres te

Gent en de week nadien een BSP-kongres over de gewestvorming. De Vlaamse en Waalse socialisten hebben daar apart vergaderd en zijn enkel voor de besluiten samengekomen. Op de Vlaamse sekte van dit kongres heb ik mijn politieke afscheidsrede gehouden, met een pleidooi ten voordele van de Brusselse Vlamingen, waarvoor ik van de kongresssisten een lange ovatie kreeg.

Na dit kongres volgden dan de herhaalde incidenten, in de regering na het Egmontpakt. Dit pakt was aanvankelijk ook aanvaard door de Vlaamse Socialisten, maar na de heftige reactie van CVP-senator De Bondt werd het duidelijk dat sommige voor de Vlamingen onaanvaardbare bepalingen moesten aangepast worden. De Franstaligen, met André Cools voorop, stelden hiertegen hun veto en toen de Vlaamse Socialisten hen niet volgden, maar ook opteerden voor een aanpassing, was Cools hierover dermate woedend dat een splitsing van de BSP niet kon uitblijven.

Wij zijn nu bijna 10 jaar na die fameuze splitsing van de partij. Voor zover dat momenteel al kan beoordeeld worden, is het een goede of een slechte zaak geweest ?

Het was gewoon onvermijdelijk. Het radikaal walligantisme van de Franstalige Socialisten maakte een verdere samenwerking in partijverband onmogelijk, ongeacht de bereidheid tot kompromis vanwege de Vlaamse Socialisten.